

Detsember – üks põnevate ilmadega kuu

Jõulukuus kohtuvad sageli mitu aastaaega, pühad aga juhtuvad olema mitmevärvilised...

AIN KALLIS

klimatoloog

Detsembrikuu, eriti selle lõpukolmandiku ilm, pakub põhjamaade inimestele alati ärevat ootust, umbes nagu jaanipäeva aegugi. Ainult et kui jaanilaupäeval loodetakse, et ei saja midagi, siis jõulupühade eel veetakse isegi kihla – tuleb lund või mitte.

Tänavu algas adventiaeg 2. detsembril. Internetist loeme: “See aeg on olnud alati seotud jõuluootuse ja imedega. Laste jaoks tähendab see, et päkapikud hakkavad käima ja sussi sisse kingitusi tooma.” (Targad lapsed panevad aknale isa suure kummiku – ju nad teavad, et öised pisikülalised jalanõude vahel vahet ei tee...)

Imena mõjub ka jõulude kandis olev pööripäev, astronoomilise talve algus (tänavu 22. detsembril kell 00.23), edasised päevad hakkavad ometi kord pikenema. Teaduslikumalt öeldes on sel päeval päikeseseisak, peenemalt solstiisium. Mis see on, teadsid juba meie esivanemad Sangaste kandist: “Päiv saits kaits vai kolm päiva pesan, kui ta pöörd.”

See tähendab, et paar päeva enne ja pärast pööripäeva on päeva pikkus sama, näiteks Tartus kuus tundi ja 21 minutit kahe-kolme päeva jooksul.

Päikese kõrgus keskpäeval on sellal Tallinnas vaid 7,3 kraadi, nii nagu jaanipäeval tund enne päikeseloojangut või pärast -tõusu...

Ilmastik detsembris

Esimene ametlik talvekuu on Eestis üpris muutliku ilmastikuga – on aastaid, kus jõuludeni kestab veel kliimaatiline sügis, nagu 2006. aastal Vilsandil ja Sõrves. Muide, klimatoloog Jaak Jaagus on leidnud, et samas kandis algas rekordiliselt vara, 6. detsembril 1988. aastal, kevadtalv (!) püsiva lumikatte kadumisega.

Keskeltläbi on detsember ikkagi “päris” talve saabumise kuu – ilmad on valdavalt külmad, lumi jääb püsima.

Milline on siis keskmine detsember? Ilmateenistuses arvatati kuu keskmiseks õhutemperatuuriks ehk normiks kogu Eesti territooriumi kohta $-2,0^{\circ}$ (ajavahemik 1981–2010). Talve algus on soojem saartel – (Vilsandil $+1,1^{\circ}$), jahedam ida pool (Väike-Maarjas $-3,8^{\circ}$).

Inglismaal loetakse jõulusid valgeks, kui 25. kuupäeval sajab alla kas või üks helves – niivõrd haruldane

on see kraam viimastel aastakümnetel.

Detsembrikuus võib esineda nii üpris suvist soojust (11,9° Valgas 6. detsembril 2006) kui ka jube karedat pakast nagu –42,6° Narvas 30. detsembril 1978. See näit saadi kahe meetri kõrgusel, maapinnal langes piiritusesammas kraadiklaasis isegi –50 kraadini! 1978. aasta lõpp oli karm – Jõhvis mõõdeti –41°, Kuusikul –40,6°, detsembri kolmanda dekaadi keskmiseks temperatuuriks arvatati Tõraveres –19,9°. Mäletan, et Tartus lõhkesid hoonetes radiaatorid, busside ukсед ei sulgunud jne.

Detsembris sajab vähe – vaid 8% aastasest kogusest. Kuu keskmiseks sademehulgaks on arvatatud 53 mm, rohkem sajab Pärnus (67 mm), vähem Kundas (38 mm).

Kõige märjem oli jõulukuu 2011. aastal Pärnumaal (185 mm), väga kuiv aga kaugel 1946. aastal, kui Jõgeval ei sadanud peaaegu midagi (0,2 mm).

Suur lumeigatsus

Inglismaal loetakse jõulusid valgeks, kui 25. kuupäeval sajab alla kas või üks helves – niivõrd haruldane on see kraam viimastel aastakümnetel.

Meie ei saa sugugi nuriseda, sest kõrgustikel ja Ida-Eestis on lund näha küll – näiteks Tartumaal on viimasel 65 aastal vaid 25% jõululaupäevadest olnud mustad või rohelised. Ja Virumaal Sämis oli 2010. aastal maas isegi 63 cm lund! Nutusem on lugu muidugi lääne pool – Vilsandil pole üle poolte pühadest sadanud mitte lumekübetki.

Detsember on ka tormide kuu – keskmise tuule kiiruselt (4,3 m/s) jaanuari järel teisel kohal. Tuulepuhangud on nii Vilsandil kui Kihnus küündinud orkaani näitudeni (34 m/s).

Tuulega on seotud ka üks Eesti kliimarekord – tuuliseim kuu on olnud 1898. aastal, kui Sõrve kohta arvatati keskmiseks tuule kiiruseks 11,9 m/s.

Kaks rekordit on seotud õhurõhuga. Madalaim õhurõhk merepinnal 947,6 hPa (711 mmHg) mõõdeti 16. detsembril 1982. aastal Naissaarel. (Muide, Saffiri–Simpsoni orkaanide klassifikatsiooni järgi on tugevais, kolmanda kategooria orkaanides õhurõhk 945–964 hPa!). Teiseks rekordiks on madalaim mõõdetud õhurõhk jaama kõrgusel – õhurõhu absoluutne miinimum 936,0 hPa (702 mmHg) 16. detsembril 1982 Väike-Maarjas.

Lõpetuseks. Olgu ilm milline tahes, aasta lõpp jääb ühesuguseks: on ainuomane jõulumeeleolu, mille läbi puhastununa minnakse lootusrikkalt vastu uuele aastaringile ja valgusele (geofüüsik Heino Tooming).